

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІТ-СФЕРИ УКРАЇНИ

Анотація

В аналітичній записці визначено сучасні тенденції розвитку ІТ-сфери в Україні та обґрунтовані фінансово-економічні інструменти стимулювання її розвитку.

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІТ-СФЕРИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку економіки України вагомий резерв прискорення економічного зростання та зміцнення конкурентоспроможності національної економіки зберігається в активізації розвитку інформаційного суспільства загалом та ІТ-сфери зокрема. Розвиток вітчизняної ІТ-сфери забезпечує досягнення низки макроекономічних ефектів, які вже зараз здійснюють позитивний вплив на соціально-економічний розвиток держави та у разі підсилення у середньостроковій перспективі можуть зумовити якісні структурні зміни та модернізацію національного господарства, перетворення ІТ-сфери на потужну «точку зростання» національної економіки. Але це потребує належної фінансово-економічної підтримки подальшого розвитку ІТ-сфери держави.

Наявність потенціалу розвитку ІТ-сфери України підтверджується такими тенденціями:

- **нарощуванням експортного потенціалу.** За період 2011–2016 рр. обсяги експорту вітчизняної ІТ-галузі збільшилися у 3 рази – з 1,1 до 3,2 млрд дол. США, а її внесок у ВВП країни – з 0,6 до 3,3 %. Як наслідок, галузь має найвищі темпи зростання експорту, займає 3-тє місце за обсягом надходження валютної виручки в країну, а частка ІТ-послуг становить 26 % від загального експорту послуг України¹;

- **збільшенням кількості суб'єктів підприємницької діяльності.** За період 2011–2016 рр. кількість підприємств ІТ-сфери зростала щороку в середньому на 41 % і у 2016 р. склала 1650 од. Як наслідок, сума сплачених податків і зборів зросла у 2016 р. порівняно з 2014 р. на 88 % і склала 7,1 млрд грн²;

- **зростанням кількості зайнятих у ІТ-сфері.** Впродовж 2011–2016 рр. кількість зайнятих у ІТ-сфері України зросла з 42,4 тис. осіб до 103,4 тис. осіб, тобто щорічно в середньому на 20 %. ІТ-індустрія щорічно створює до 15 тис. високооплачуваних робочих місць, при цьому створення 1 місця в ІТ-галузі стимулює створення 3-4 додаткових робочих місць в інших галузях економіки³;

- **формуванням середнього класу та платоспроможного попиту на внутрішньому ринку.** Середньомісячна заробітна плата вітчизняного працівника ІТ-галузі складає близько 1600 дол. США на місяць, що перевищує в п'ять разів середню зарплату по економіці в цілому. При цьому, високий рівень оплати зберігається не лише в м. Києві, але й в регіонах, де працює 56 % вітчизняних фахівців у галузі інформаційних технологій, що є чинником забезпечення збалансованого регіонального розвитку⁴;

¹ PwC, Design of IT program curriculum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://publications.chamber.ua/2017/IT/Education/Ukrainian_IT_Curriculum_studies.pdf

² Зелена книга «Регулювання ринку розробки програмного забезпечення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cdn.regulation.gov.ua/99/ac/6b/37/regulation.gov.ua_Green%20Book_Software%20Development%20Market.pdf

³ Export-oriented segment of Ukraine's IT services market: Status quo and prospects [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eba.com.ua/static/export_it_industryfinal_29092016.pdf

⁴ Обзор рынка труда: компании растут, зарплаты стоят, программисты едут [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dou.ua/lenta/columns/jobs-and-trends/>

- **розвитком фінансового сектору.** У 2016 р. у фінансовий сектор України у вигляді банківських депозитів ІТ-фахівців залучено 5,8 млрд грн, тоді як доходи банків від пов'язаних операцій з валютою склали 1,7 млрд грн⁵.

Разом із тим, реалізація потенціалу розвитку вітчизняної ІТ-сфери стримується такими перешкодами:

1. Розвиток офшорного аутсорсингу та фрілансу. Українські фахівці ІТ-сфери, як правило, є виконавцями у проектах офшорного ІТ-аутсорсингу, що обумовлено нижчим рівнем оплати праці, ніж в країнах-замовниках, та високим рівнем кваліфікації вітчизняних фахівців. Водночас значна частка української ІТ-індустрії знаходиться в тіні, зокрема, за різними підрахунками тіньова частка цієї галузі становить від 60 % до 80 %. При цьому, тіньові схеми в Україні характерні навіть для великих підприємств, які замість легалізації трудових відносин найманих працівників працюють з ними як з платниками єдиного податку, що забезпечує скорочення податкового тягара підприємства. Ще більш критичною є ситуація із діяльністю фрілансерів, праця яких взагалі не обліковується, а тіньові валютні доходи отримуються через системи грошових переказів. За даними спільноти «beFreelancer – фріланс для українців», щорічний обсяг експорту послуг вітчизняних фрілансерів становить близько 350 млн дол. США, однак значна його частка знаходиться в тіні. Більше того, переважаюча аутсорсингова орієнтація виконаних робіт обумовлює той факт, що основна частина доданої валової вартості кінцевого продукту залишається за кордоном.

2. Недостатній рівень захисту об'єктів інтелектуальної власності. Згідно зі Спеціальним звітом 301 (The Special 301 Report), який готується щорічно Офісом торгового представника США (USTR), Україна, починаючи з 2011 р., знаходиться у переліку країн, котрі не забезпечують захисту прав інтелектуальної власності та щодо яких ведеться спостереження. Особливо критичною для України є проблема комп'ютерного піратства. За аналітичними даними міжнародної асоціації BSA, рівень використання неліцензійного програмного забезпечення в Україні у 2016 р. становив 82 %, що є одним із найвищих в Європі, а втрати національної економіки від комп'ютерного піратства складають більше ніж 400 млн дол. США на рік. При цьому, Україна не виділяє коштів на легалізацію піратського програмного забезпечення. У 2013 р. на легалізацію програмного забезпечення було виділено 100 млн грн, тоді як у 2014-2015 рр. в державному бюджеті на ці цілі кошти не передбачалися. Тоді як раніше планувалося закінчити легалізацію програмного забезпечення в державних органах до 2015 р. За оцінками Microsoft, близько 85 % програмних продуктів корпорації, що використовуються в українських державних установах, – неліцензійні. Ця цифра розходиться з оцінками Державної служби інтелектуальної власності України, згідно з якими рівень піратства в державних органах влади складає близько 35 %.

3. Низький рівень використання та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та активна «патентна міграція» у ІТ-сфері. Статистичні дані свідчать, що в економіці України використовується майже 4 тис. об'єктів промислової власності, у т. ч. 1,8 тис. винаходів (майже 7 % від загальної кількості чинних патентів), 2,4 тис. корисних моделей (6 %), 393 промислові зразки (4 %). Відтак, більшість захищених охоронними документами об'єктів патентного права у виробництві не використовуються і припиняють свій життєвий цикл одразу після розробки і отримання правової охорони. Із загальної кількості патентів на винаходи понад 20 % видано на ім'я іноземних власників, з них 76,5 % – за заявками, поданими в Україні за процедурою РСТ (Patent Cooperation Treaty), що свідчить про несанкціонований відтік винаходів. Рівень «патентної міграції» становить 10–12 % щорічного обсягу патентування, при чому найбільш активним сектором «патентної міграції» залишається ІТ-галузь.

4. Відсутні виробництва замкнутого циклу ІТ-технологій. Україна, незважаючи на значний інтелектуальний та інноваційно-технологічний потенціал, знаходиться «в пастці

⁵ Украинская ИТ-отрасль в цифрах и фактах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://itc.ua/news/ukrainskaya-it-otrasl-v-tsifrah-i-faktah/>

сировинного ІТ-аутсорсингу». Вітчизняні фахівці переважно реалізують свій потенціал в закордонних проектах як фрілансери, виробляючи для них інтелектуальну «сировину», при цьому вони не створюють власних ІТ-продуктів під українським брендом. За різними підрахунками, близько 70 % доходів української ІТ-галузі надходить від відносно дешевих аутсорс-проектів на експорт або адаптації зарубіжного програмного забезпечення, в результаті чого всі права на кінцевий продукт, фактично створений вітчизняними фахівцями, належать закордонному замовнику, що посилює загрози інноваційної безпеки держави та реалізації національних економічних інтересів.

5. Посилення інтелектуальної міграції. За даними Всесвітнього економічного форуму, у 2016 р. Україна за здатністю утримувати таланти займала лише 127 місце серед 138 країн світу, що підтверджує неефективну політику держави з формування та реалізації кадрового забезпечення, в т.ч. ІТ-сфери. Щорічний відтік за кордон фахівців у галузі комп'ютерних технологій становить від 2,5 до 6 тис. осіб, а матеріальні втрати держави від цього щороку складають від 37,5 до 90 млн грн. Впродовж 2015-2016 рр. з України виїхали працювати за кордон близько 10 тис. фахівців ІТ-сфери, що становить 10 % від загальної кількості зайнятих працівників у досліджуваній сфері. При цьому, виїждують переважно сертифіковані висококваліфіковані фахівці з ІТ. Як наслідок, у вітчизняній ІТ-сфері існує значна кількість відкритих вакансій. Так, станом на червень 2017 р. ІТ-компанії шукали більше 3 тис. нових працівників, тобто ринок відчуває «кадровий дефіцит» у розмірі біля 3 % від загальної кількості зайнятих у ІТ-сфері. Така ситуація зумовлена не лише «відтоком мізків», але і відірваністю спеціальностей, за якими здійснюється підготовка ІТ-фахівців, та відповідних навчально-методичних програм від реальних потреб ІТ-сфери.

6. Обмежена купівельна спроможність та низький попит на ІТ-продукцію на внутрішньому ринку. У зв'язку з низьким рівнем конкуренції на внутрішньому ринку, що зумовлено монополізацією більшості галузей промисловості та обмеженими фінансовими можливостями учасників на внутрішньому ринку, вітчизняні суб'єкти бізнесу не зацікавлені у впровадженні вітчизняних ІТ-розробок та сучасних інформаційних технологій у виробничу діяльність. Йде мова передусім про галузі паливно-енергетичного комплексу, галузі транспорту та зв'язку, хімічної та фармацевтичної промисловості. Така ситуація узалежнює галузь від діяльності підприємств-монополіста, зокрема, у сфері інноваційної політики та знижує рівень впровадження інформаційних технологій у монополізованих галузях національної економіки.

7. Посилення інституційного «розриву» в системі суб'єктів від генерування до комерціалізації ІТ-технологій. В Україні зберігаються глибокий розрив між освітньо-науковою сферою та підприємництвом, функціонують лише окремі елементи інноваційної інфраструктури, які здатні налагодити замкнутий цикл виробництва інформаційних технологій – від генерування ідей до її комерціалізації. Ключовими партнерами вітчизняних підприємств залишаються насамперед постачальники обладнання, матеріалів та компонентів, частка яких становить 19,6 %, а також клієнти або споживачі підприємницького сектору (9,3 %), тоді як співробітництво з науково-дослідними інститутами та освітніми установами залишається нерозвинутим – партнерські відносини з ними підтримують лише 4,7 % та 2,6 % підприємств відповідно. Це значним чином уповільнює процеси впровадження вітчизняних ІТ-розробок у затребувані економікою технології, забезпечує невідповідність національної економіки особливостям конкурентних викликів сучасного світу.

Чинниками стримування розвитку ІТ-сфери в Україні залишаються:

1. Наявність проявів несанкціонованого прямого державного втручання в діяльність суб'єктів ІТ-бізнесу. У 2016 р. співробітниками МВС, СБУ та ГПУ проведені численні обшуки ІТ-компаній і вилучені їх сервери, що, за різними підрахунками, завдало галузі лише прямого збитку на суму від 10 до 20 млн дол. США. Непрямий збиток від цих дій, зокрема, від недоотриманих інвестицій може становити 100 млн дол. США. До того ж, бізнес почав переміщувати свої дані за кордон і замовляти там послугу хостингу. За

оцінками компанії NIC.UA, близько 20 % користувачів хостингу в Україні перенесли свої дані в інші країни ⁶. Такі дії з боку правоохоронних органів стимулюють тінізацію ІТ-сектора, відтік за кордон фахівців, зміну податкового резидентства українськими ІТ-компаніями.

2. Нестабільність податкового регулювання та стимулювання розвитку ІТ-сфери. У 2012 р. з метою розвитку індустрії програмної продукції в Україні для суб'єктів господарювання цієї сфери Законом України від 05.07.2012 р. № 5091-VI «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції» з 01.01.2013 р. було запроваджено спеціальні пільги з оподаткування прибутку у вигляді зниженої ставки податку на прибуток. Суб'єкти господарювання, які відповідали критеріям, визначеним у пункті 15 підрозділу 10 розділу XX ПКУ, та одержали свідоцтво про їх реєстрацію як суб'єктів індустрії програмної продукції, які застосовують особливі умови оподаткування, мали право на застосування пільгової ставки податку на прибуток у розмірі 5 % строком до 01.01.2023 р. В новій редакції абзацу 5 пункту 10 підрозділу 4 розділу XX Податкового Кодексу України ця пільга з 01 січня 2015 р. припинила свою дію. Так само пункт 15 підрозділу 10 розділу XX «Особливості оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції» був у повній редакції виключений з Податкового кодексу України.

3. Надмірне податкове навантаження на фонд оплати праці ІТ-компаній. ІТ-бізнес є високоінтелектуальною сферою, а через це його особливістю є висока частка витрат на заробітну плату (від 60 до 80 % від загального обсягу витрат компанії). Тоді як, у традиційних для України секторах економіки податкове навантаження на фонд оплати праці не є критично високим. До прикладу, у галузі експорту чорних та кольорових металів виплати працівникам не перевищують 10 % від доходу компанії. Якщо витрати ІТ-компанії на виплати працівникам з усіма обов'язковими платежами становлять 70 % від її доходу, то компанія сплачує до бюджету 18,8 % від свого доходу на податки і збори, пов'язані з виплатами працівникам. Разом з тим, підприємство сировинного сектору, витрати якого на виплати працівникам з усіма обов'язковими платежами становлять 10 % від його доходу, сплачує до бюджету у зв'язку з виплатами працівникам близько 2,9 %. Саме тому найбільш розповсюдженою юридичною формою роботи у ІТ-сфері є оформлення господарських договорів з ІТ-фахівцями у якості ФОП-підрядників, що сплачують податки за спрощеною системою оподаткування. Таким чином, можна досягти зниження податкового навантаження на заробітну плату приблизно до 3,5-5,5 % (залежно від розміру єдиного соціального внеску фрілансера).

4. Неєфективність державного регулювання захисту прав інтелектуальної власності. В Україні досі залишається неформований ринок інтелектуальної власності, про що свідчить відсутність реальних даних про його місткість, обсяги попиту і пропозиції, площадки купівлі-продажу прав, неконтрольована «патентна міграція». Це пов'язано передусім із недостатністю нормативно-правового регулювання аспектів обігу прав на об'єкти інтелектуальної власності, їх оцінкою, відсутністю ефективних механізмів обліку та впровадження у виробництво результатів інтелектуальної діяльності, складністю та довготривалістю процедури розгляду заявок на отримання охоронних документів (терміни розгляду заявок становлять від 12 до 17 місяців), відсутністю методичного апарату визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Більше того, в українському законодавстві практично відсутня належна комплексна охорона програмного продукту та його реалізації (який охороняється лише як літературний твір, тобто сама ідея, процес або спосіб, покладені в основу алгоритмів, не підлягають охороні), дуже недосконаліми є нормативні механізми боротьби з піратством. Така ситуація погіршує патенту захищеність вітчизняних інформаційних технологій, а також посилює можливість відтоку ІТ-фахівців до держав, де ринок інтелектуальної власності

⁶Выход из пике: украинский IT-рынок начнет «просыпаться» в следующем году [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://daily.rbc.ua/rus/show/vyhod-pike-ukrainskiy-it-rynok-nachnet-prosypatsya-1448612953.html>

більш розвинутий, а рівень захисту прав – значно вищий, кращими є можливості комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

5. Поглиблення розриву між ІТ-сферою та фінансово-інвестиційними інституціями. В Україні фінансування ІТ-галузі характеризується низьким рівнем використання кредитних ресурсів. В той час як ІТ-проекти є, як правило, довгостроковими та вимагають значних капіталовкладень, кредитні ресурси здебільшого надаються на короткий термін та під високі відсотки, що зумовлює низьку їх частку у загальному обсязі фінансування ІТ-галузі. Водночас венчурні фонди практично не вкладають кошти у ІТ-галузь, а переважно реалізують середньоризикові та короткострокові проекти, що є наслідком дії низки системних внутрішніх чинників, які посилюються в період політико-економічної нестабільності в Україні: стагнація фондового ринку, дестабілізація сфери інститутів спільного інвестування та переведення їх на загальну систему оподаткування, що суперечить світовій практиці та нівелює мотивацію до інвестування в ІТ-сферу та національну економіку в цілому через інвестиційні фонди.

Водночас, у вітчизняній практиці державного регулювання розвитку ІТ-сфери наявний і позитивний досвід (Додаток 1).

Розвиток і реалізація потенціалу ІТ-сфери України потребують належних фінансово-економічних інструментів їх підтримки, зокрема за напрямками:

1. Бюджетно-податкове стимулювання, що передбачає внесення змін до вітчизняної системи оподаткування, спрямованих на детінізацію фонду оплати праці. Для цього Міністерству економічного розвитку та торгівлі України та Міністерству фінансів України необхідно:

- розробити механізми надання бюджетно-грантової підтримки суб'єктам господарювання в ІТ-сфері щодо виробництва замкнутого циклу ІТ-продукції, що передбачає збільшення кількості ланок створення доданої вартості, популяризації та поширення практики виробництва власного кінцевого ІТ-продукту «Made in Ukraine», ініціювання реалізації показових пілотних проектів в ІТ-сфері, а також державного замовлення на розроблення і впровадження вітчизняного програмного забезпечення;

- впровадити мотиваційні та соціально-психологічні механізми детінізації фонду оплати праці ІТ-компаній шляхом надання програмної та інформаційно-консультаційної підтримки суб'єктам господарювання щодо необхідності посилення соціальної відповідальності бізнесу та підвищення рівня податкової культури працівників ІТ-сфери в умовах соціальної незахищеності та неможливості реалізації соціальних гарантій нелегально працюючими або тими, хто частково отримує тіншову заробітну плату;

- ініціювати внесення змін до Митного кодексу України щодо звільнення від сплати ввізного мита та ПДВ при ввезенні в Україну устаткування, обладнання, комплектуючих та інших товарів, які не виробляються в Україні, але необхідні для виробництва ІТ-продукції, одночасно передбачивши штрафні санкції за нецільове використання такого імпорту.

2. Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку ІТ-сфери та реалізації ІТ-проектів. Для цього Міністерству економічного розвитку та торгівлі України та Міністерству фінансів України необхідно:

- стимулювати розвиток венчурного фінансування інноваційної діяльності шляхом розроблення та прийняття Закону України «Про венчурну діяльність в інноваційній сфері», в якому визначити схеми залучення приватного капіталу до фінансування прикладних НДДКР у ІТ-сфері із забезпеченням відповідних прав на інтелектуальну власність і подальшу комерціалізацію отриманих в ході таких прикладних досліджень результатів; передбачити штрафні санкції щодо інституцій венчурного фінансування, які не вкладають кошти у високотехнологічні галузі, а обмежуються традиційними; впровадити механізми державної підтримки та страхування венчурних інвестицій. Доцільним є створення проміжної ланки між міжнародними інвесторами, вітчизняними венчурними фондами та ІТ-стартапами, що

інституціоналізує умови залучення іноземних інвестиційних ресурсів з їх подальшим перерозподілом в локальні стартапи через вітчизняні венчурні фонди. При цьому, доречно передбачити умову, за якої венчурні фонди отримують 30-50 % фінансових ресурсів з Фонду на фінансування локальних проектів, а решта вкладають власні кошти;

- розробити Програму розвитку банківського кредитування діяльності ІТ-компаній, в межах якої необхідно передбачити преференції (зниження ставки податку на прибуток комерційних банків у разі спрямування ресурсів на довгострокове кредитування ІТ-проектів, створення системи гарантування кредитів комерційних банків, які надаються для реалізації інвестиційних проектів з розробки та впровадження інформаційних технологій, зниження норми резервування для банків, які здійснюють кредитування ІТ-проектів) та гарантійні механізми на зразок державного страхування кредитів для банків, які вкладають кошти в ІТ-сферу;

- сприяти розвитку нетрадиційних інструментів фінансової підтримки розвитку ІТ-сфери, таких як лізинг, форфейтинг, франчайзинг, факторинг, краудфандинг, які мають суттєві переваги адресності, прозорості та гнучкості над традиційними формами залучення фінансових ресурсів⁷. Доцільним є реформування нормативно-правової бази для розвитку лізингових відносин шляхом усунення суперечностей в нормативних актах, що регулюють лізингову діяльність щодо встановлення сум, які зараховуються до валового доходу лізингодавця, та валових витрат лізингоодержувача при сплаті лізингових платежів, що включають частину вартості майна, переданого у фінансовий лізинг, а також запровадження механізму реєстрації майна, переданого у фінансовий лізинг, із метою запобігання його незаконного продажу або іншого недоцільного використання.

3. Розвиток ринкового середовища функціонування ІТ-сфери та її суб'єктів, зорієнтованого на посилення захищеності ІТ-продуктів та розвиток відносин сфери ІТ та реального сектору економіки. Для цього Міністерству освіти і науки України, Міністерству економічного розвитку та торгівлі України необхідно:

- доопрацювати й винести на розгляд Верховної Ради України проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» (реєстр. № 4629 від 10.05.2016 р.), а також проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» (реєстр. № 6523 від 15.06.2010 р.);

- розробити механізми посилення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності суб'єктів реального сектору економіки шляхом запровадження ефективних механізмів обліку та впровадження у виробництво результатів інтелектуальної діяльності, спрощення процедур розгляду заявок на отримання охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності, розширення методичного апарату визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності, розробки програми захисту патентних прав і ноу-хау через звернення до спеціалізованих («патентних») судів;

- посилити поінформованість суб'єктів реального сектору економіки про можливості вітчизняної ІТ-індустрії шляхом створення інформаційної платформи для забезпечення комунікації між представниками ІТ-сфери, суб'єктами підприємницької діяльності, інвесторами та державним сектором в цілях сприяння залученню інвестицій та реалізації креативних ідей щодо створення вітчизняних ІТ-брендів з подальшими їх впровадженням у національній економіці. Доцільним у межах інформаційної платформи є формування комплексної бази даних вітчизняних ІТ-стартапів, потреб суб'єктів підприємницької діяльності та державних структур у ІТ-розробках;

- ініціювати внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо неправомірних дій правоохоронних органів й спроб вилучення обладнання у суб'єктів

⁷ Зокрема, краудфандинг дозволяє залучати через Інтернет фінансові ресурси значної кількості фізичних та юридичних осіб для реалізації різноманітних новаторських ідей та проектів (здебільшого ІТ-стартапів), а також забезпечити зниження трансакційних витрат на організацію фінансування ІТ-проектів завдяки меншій кількості посередників.

господарювання, що здійснюють діяльність у ІТ-сфері, шляхом запровадження мораторію на вилучення електронних інформаційних систем або їх частин та запам'ятовувальних пристроїв – жорстких дисків, серверів, системних блоків, тоді як тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем має здійснюватися виключно шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких системах без їх вилучення, відповідно до ч. 2 ст.159 КПК України. Крім того, необхідними є запровадження обов'язкової відеофіксації проведення такої слідчої дії як обшук, а також під час розгляду клопотань слідчим суддею за виключенням вирішення питання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, при цьому, відеозапис, забезпечений слідчим, прокурором є невід'ємним додатком до протоколу обшуку.

4. Покращення інтелектуально-кадрового забезпечення як ключового ресурсу подальшого розвитку ІТ-сфери. Для цього Міністерству освіти і науки України необхідно:

- удосконалити фінансове забезпечення пріоритетних напрямів вищої освіти, які відповідають сучасним вимогам ринку, шляхом збільшення витрат на освіту за напрямками точних наук, збільшення державного замовлення на фахівців ІТ-сфери, зокрема у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, з орієнтацією на реалізацію потенціалу талановитої молоді в регіонах України;

- модернізувати навчальні програми вищих навчальних закладів шляхом залучення консультаційної допомоги співробітників ІТ-компаній викладачам ВНЗ у питаннях наповнення та зміни навчальних курсів на ІТ-спеціальностях відповідно до сучасних вимог ІТ-галузі, запровадження у навчальному процесі вивчення реальних кейсів та сучасних технологій програмування, які використовуються в ІТ-галузі;

- забезпечити дієвий механізм взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці шляхом забезпечення стажування студентів ІТ-спеціальностей в провідних ІТ-компаніях України, проведення літніх студентських та шкільних ІТ-таборів, забезпечення участі працівників ІТ-компаній у навчальному процесі ІТ-спеціальностей;

- розробити програму, спрямовану на заохочення вітчизняних ІТ-фахівців після отримання диплому або кількарічної кваліфікованої роботи за кордоном до повернення в Україну шляхом надання грантової допомоги для реалізації ІТ-проекту чи стипендії на період від одного до двох років (позитивний досвід Туреччини). Розмір стипендії залежить від заробітної платні, яку фахівець отримував за кордоном, від рівня кваліфікації та суспільної значимості діяльності, яку фахівець планує реалізовувати по поверненні в державу.

5. Реалізація інфраструктурно-економічного інструменту підтримки ІТ-сфери. Для цього Міністерству економічного розвитку та торгівлі України та місцевим органам самоврядування необхідно:

- забезпечити розвиток регіональної інноваційної інфраструктури інтеграції науково-дослідної та виробничої діяльності (технопарків, індустріальних парків, високотехнологічних інноваційних підприємств, венчурних фондів, центрів трансферу технологій та ін.), яка включає весь інноваційний ланцюг від розвитку фундаментальної наукової ідеї до виробництва та дистрибуції готової ІТ-продукції на зовнішніх та внутрішніх ринках. При цьому, доцільно передбачити для суб'єктів інноваційної інфраструктури звільнення від сплати податків на нерухомість та землю впродовж кількох перших років або всього терміну функціонування суб'єктів інноваційної інфраструктури;

- сприяти популяризації кластерної моделі розвитку ІТ-галузі шляхом запровадження пакету фіскальних стимулів (з паралельним внесенням змін до Податкового кодексу України) для учасників ІТ-кластерів. При цьому рівень державної допомоги має бути обернено пропорційним до відношення показника ВВП на душу населення в регіоні розміщення ІТ-кластеру до середнього значення ВВП на душу населення в Україні.

Виконавці:

*Волошин В. І., к.е.н., с.н.с., директор РФ НІСД у м. Львові;
Шехлович А. М., старший науковий співробітник РФ НІСД у м. Львові*

Додаток 1

У 2016 р. здійснено позитивні зрушення щодо розвитку нормативно-правової бази, удосконалення державного регулювання галузі та розвитку окремих елементів ІТ-інфраструктури. Так, у листопаді 2016 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг» (№ 1724-VIII від 03.11.2016 р.), який передбачає спрощення процедури укладення зовнішньоекономічних договорів та скасування валютного контролю для операцій з експорту послуг, що стимулюватиме розвиток в Україні ІТ-індустрії та ринку фрілансерів (самозайнятих фахівців). У травні 2017 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій» (№ 2058-VIII від 23.05.2017 р.), яким передбачено скасування реєстрації іноземних інвестицій, спрощення процедури видачі дозволів на застосування праці іноземців та посвідок на тимчасове проживання в Україні.

У 2016 р. успішним прикладом інноваційного розвитку стала спроба симбіозу аграрного сектору й ІТ-сфери у вигляді асоціації AgTech Ukraine, метою якої є розробка, пошук та імплементація вискоєфективних технологічних рішень в аграрному бізнесі. Крім того, у квітні 2016 р. ВДНГ-Tech спільно з компанією «Київстар» запустили акселератор для ІТ-проектів у сфері телекомунікацій і зв'язку. У серпні «Київстар», Vodafone і аутсорсингова компанія ЕРАМ за підтримки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України відкрили Hi-Tech Office, який призначений для підтримки українських стартапів та інноваційних проектів, що мають потенціал комерціалізації. У квітні 2017 р. створено прототип української Кремнієвої долини – інноваційний парк UNIT.City, у який протягом найближчих чотирьох років планується інвестувати 200 млн дол. США та в рамках якого заплановано створити до 15 тис. висококваліфікованих робочих місць. Ці факти слід вважати позитивними та такими, що створюють необхідні, однак недостатні, умови для розвитку ІТ-сфери в Україні.